

MARIJA VIHER VESANOVIĆ

MOST NA RIJECI POKRETNICI

MARIJA VIHER VESANOVIC

MOST NA RIJECI POKRETNICI

BAJKA ZA DJECU OD DESET GODINA DALJE

ILUSTRIRALA
DANICA RUSJAN

ՐԵՅՈՒՑԻՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՄԻԿՐՅ

»NASA DJECA«
ZAGREB 1964

SVOME SINU RADIMIRU,
NEČAKINJI VLATKI I NEČAKU VLADIMIRU
OVU BAJKU POSVEĆUJEM

MARIJA VIHER VESANOVIĆ

Živio jednom mladi car Strahan. Živio je u ono davno, davno doba kada su snovima ljudi vladala čudna bića i kada je jedan čovjek u svojoj ruci držao mnoštvo, mnoštvo ljudskih srdaca. Takove je ruke bio car Strahan. To jest, on je u svojoj ruci držao sreću i nesreću svih ljudi svoje zemlje, a kako je bio pakostan, to su njegovim podanicima nad glavom više graktali gavranovi negoli pjevale ptice.

Možda mladi car Strahan i ne bi bio tako pakostan, da nije imao uza se vrlo nesposobnog i upravo zato jako zlobnog savjetnika i ministra. A taj ministar zvao se Bahan. I najviše zbog Bahana nered je vladao u carstvu cara Strahana, a car Strahan je mislio da će ratnim pobjedama svome carstvu vratiti red i blagostanje. Ali... ali... najbolje će biti da sada započnemo s pravom pričom.

Jednoga jutra probudio se car Strahan u svojoj carskoj postelji sa strahovitom ljutinom u srcu. Jučer predvečer javili su mu glasnici, da je njegova vojska poražena na bojnom polju i zbog toga je zaspao pun bijesa, a pun bijesa se i probudio.

»Zovnite mi amo ministra Bahana«, naredio je car Strahan, a sluge potrče da izvrše zapovijest.

Ministar Bahan se duboko pokloni pred carem Strahanom, a car Strahan mu rekne:

»Bahane, moja najvjernija slugo, zar ti ne vidiš da ova zemlja i ovi ljudi u ovoj mojoj zemlji ništa više ne vrijede. Ni boriti se ne znaju, ni umirati ne znaju. Što će mi ovakova zemlja i ovakovi ljudi? Što da ja s njima uradim? Što da ja s ovim ljudima napravim, moj čestiti Bahane? Daj ti mene savjetuj.«

Nakloni se opet ministar Bahan, a pri tome mu se usta naceriše u nekakav smijeh.

»Care Strahane, najveći među svim carevima, tvoj najponizniji sluga je već jučer o tome razmišljao. Na naše ljude treba opet poslati

nekakovo zlo da bi se rastrijeznili. Njima odviše dobro sada ide, pak su postali lijeni i postali su kukavice. Tvoj pokojni otac sagradio je hambare. U njima se nalazi brašno za njihov kruh. Dakle, oni jedu tvoj kruh. Ja bih im malo zagorčao taj kruh. Ima mnogo mulja u našim močvarama...«

»Stani, stani, Bahane«, povikne car Strahan i stane se gromko smijati. »Već mi je jasno što ćeš da mi kažeš... Ha, ha, ha... mulj i brašno skupa. Mulj i brašno miješati, mulj i brašno mijesiti... Pa to je sjajno. Pa to je duhovito. A malo gorčine i malo gladi, neće to ljudima škoditi... Ha, ha, ha... Mogla bi se još neka tako pametna stvarca izmisliti.«

»I na to sam mislio,« upadne ministar Bahan. »Tvoj pokojni otac, veliki, ali previše dobri car Zoran, sagradio je vodovod. Dakle, građani piju zapravo tvoju vodu. U klaonici se nalaze ostaci, otpaci od nekih životinja. Ostaci životinja koje su zaklane, sjećaš li se, još kod one zadnje velike i sjajne gozbe. Među tim otpacima ima i dosta žuči. A ja sve mislim kako bi se moglo miješati ono što se do sada nikada nije miješalo...«

»Ha, ha, ha... ho, ho, ho«, smijao se gromko car Strahan. »Ti si ministar kome nema ravna. Žuč i voda... Žuč u vodi... Tako će se građani gorčine napiti. Ha, ha, ha... A dvorska voda ionako nije iz vodovoda. Ha, ha, ha...«

Ministar Bahan bio je presretan što je razveselio cara Strahana.

»A sada, presvijetli care, da čuješ za još jedan prijedlog«, opet će Bahan. »Meni se, znaš li, nekako čini, da naši građani odviše dugo noću spavaju. Trebalo bi ih malo u snu pošakljati. Ja se zabavljam time što sam dao uzgojiti veliki roj komaraca. Ako te komarce pustimo napolje, znat će oni da nađu slatku ljudsku krv. I ljudi neće moći da spavaju od tih dragih gostiju. A u dvor komarci ne mogu. Zastori su gusti na dvorskim prozorima...«

»Ho, ho, ho, ho,« još jače se stade smijati car Strahan i raširenih ruku skoči do ministra Bahana te ga čvrsto zagrlji. »Ti si državnik nad svim državicima.«

Povaljaše se obojica od veselja po podu, a onda car Strahan reče:

»Ipak ne bi bilo dobro kad bi građani saznali, tko im je te ljepote priredio.«

»Imaš pravo, care Strahane«, prihvati ministar Bahan. »Sve ću ja to u tajnosti izvesti, a građanima ćemo reći, da su to uradili tvoji neprijatelji. Sačekat ću kad se mjesec pokrije zavjesom svojom. Pod tamom tajna ostaje tajnom.«

Slijedećeg dana vladala je radost u kolibi koju su svi susjedi zvali Pjesmom zore. U toj su kolibi živjeli braća, mudri Radan i sanjarsko Ljupče, te hitra sestra Ljubenka.

Srce je u mudrog brata Radana bilo obradovano što je njegova vodena sprava proradila. Dugo je mudri Radan mislio na suha polja koja se protežu nadaleko i naširoko i koja slabo rađaju, jer im vode nema. Dugo je Radan mislio i napokon smislio. Izradio je spravu kojom se voda na laki način može izvući iz rijeke da bi se daleka polja orosila.

»O, kad bi nam car Strahan mnogo takovih sprava dao načiniti«, rekoše seljaci Radanu.« »O, kada bi tih sprava bilo mnogo po našim pustim poljima, tada bi se srećom prekrila polja naša. Polja bi naša i zaigrala i propjevala.«

I Ljubenki je rumenilo radosti prekrilo lišca. Ma da su se zadnjih dana njezine ljekovite trave skoro sasvim potrošile, jer je bilo mnogo bolesnih ljudi potrebnih lijekova, ipak ju je radost mudrog brata Radana, kojega je vodena sprava tako proradila, ispunila nadom i pjesmom. Znala je, da će bogata polja dati dobra kruha, a dobar kruh dat će dobro zdravlje. Zato je Ljubenka pjevala. Pjevajući prišla je svome bratu, sanjarskom Ljupčetu, i zagrlila ga.

Sanjarski Ljupče sjedio je na trošnom sandučiću, pred slikom, koju je upravo dovršavao. Ljubenka pogleda sliku.

»Ljupče, Ljupče, pa to je žalosna slika. Ja sam danas radosna. I naš mudri brat Radan, je danas radostan, a ti veliku žalost prenosiš na platno.«

Pogleda Ljupče svoju dragu sestricu, pak će joj tihim glasom:

»Prošle noći snivao sam našu mrtvu majku. Kad sam se probudio, javila se u meni slika koju odavna u srcu nosim. Sjećaš li se, seko, koliko je naša mati plakala? Sjećaš li se, kako je teško dolazila do crnoga kruha i kako ga je nama nosila? Gledaj moju sliku. To je naša mati. Uz nju je kolijevka. Tvoja kolijevka. Iznijela ju je na sunce iz kolibe crne i puste. Uz kolibu protegla se bara. I ona je crna i puna mulja. Na tvoju kolijevku padaju rojevi muha i komaraca. Majci teku suze, suze gorke i pune žuči. Ona tako želi da te obrani od komaraca. Oh, kada bi imala samo jedan tanki, tanki bijeli veo... da te obrani od komaraca...«

Ljupče pogleda seku, nešto mu zaigra okolo usana, ali on brzo ustane i ode.

Ljubenka sjede na sandučić i stade promatrati sliku.

»Majčice, majčice, evo tvoga lika. Nisam ga zaboravila. Evo i kolibe. Nisam je zaboravila. Evo i bare. Nisam ni nju zaboravila. Igrala sam se njezinim muljem. I kada sam crni kruh jela, mulj se miješao s mojim crnim kruhom...«

»Tko je to miješao crni mulj s kruhom?« prodere se nečiji tvrdi glas iza Ljubenkinih leđa. Ljubenku potrese crni, stravični strah i ona se okrene i... brzo podigne. Za njom je stajao ministar Bahan.

Ljubenka mu se drhtavo pokloni.

»Ja sam, ja sam, svijetli ministre Bahane. To je bilo onda kad sam bila mala. Majka je davala kruh, a ja sam se igrala muljem. Tako se moj kruh miješao s muljem...«

»Lažeš, vikne na to ministar Bahan. »Ti, djevojko, nešto krupno znadeš... A što je ovo? Kakova li je to slika?«

Ljubenka se još jače prestraši.

»To? To je slika moje pokojne majke. Ona je često plakala. Vidiš li kako su krupne njezine suze? S njima se izdvajala žuč... žuč iz srca...«

»Tako, tako?« podigne se strahovito glas ministra Bahana. »Žuč u suzama? Žuč u suzama? A zar nisu suze kao voda? Je li, djevojko, da su suze... voda? Zar ne, da tvoje suze nisu ništa drugo nego voda?«

»Jeste, jeste, svijetli ministre«, prozbori kao bez daha sirota Ljubenka. »Suze su bistre baš kao i voda. Moglo bi se reći, da su suze skoro isto što i voda.«

»Tako, dakle«, zaori zlobni glas ministra Bahana. »Ti priznaješ, da su te tvoje suze zapravo . . . voda. I da se radi o nekom miješanju vode i žuči . . . Je li tako, djevojko?«

»Jeste, jeste«, opet će Ljubenka ne znajući zbog čega se toliko ljuti ministar Bahan. »Suze se katkada odvajaju zbog žuči u srcu. Moja je majka mnogo plakala. I na ovoj slici ona plače. Ona plače zbog mene. Ona plače zbog toga što ne može da mene, svoje dijete obrani od muha i komaraca . . . Ona je plakala i zbog . . .«

»Dosta, dosta«. Glas ministra Bahana bio je jak kao grom, ali i prijeteći kao zao grom. »Stražo, ovamo! Odmah ovamo! S ovom uhom . . . u najdublju tamnicu!« I pokaza straži na prestrašenu Ljubenku.

Ljubenka se baci na koljena plačući grčevito.

»Zašto, zašto, svijetli Bahane? Što sam ja tebi skrivila?« vikala je nesretna djevojka, ali njezina vika ne pomože.

Za stražom i Ljubenkam bijesno je koracao razjareni ministar Bahan, a straža odvede Ljubenku daleko od svijeta koji su je voljeli.

Brzo nakon toga saznale su ptičice, da je nekud odvedena njihova dobra Ljubenka. Brzo nakon toga saznala su dječica, da su neki ljudi odveli njihovu dragu Ljubenku. I dječica su dojavila tužnu vijest Ljubenkinoj braći, mudrom Radanu i sanjarskom Ljupčetu.

Sanjarsko Ljupče uzme neke svoje slike i reče mudrom Radanu.

»Brate, čuvaj kolibicu. Ja idem da potražim sestricu Ljubenku. Idem po savjet do usudnice Iskre. I neću se vratiti dok ne nađem sestricu Ljubenke«. To reče sanjarski Ljupče i ode.

Koliba usudnice Iskre puna je čudnih i raznovrsnih stvari. U njoj su alati i pješčani satovi, u njoj su rijetke i nerijetke biljke, u njoj su drage i nedrage ptice.

Sanjarsko Ljupče tužno stoji pred usudnicom Iskrom i priča joj, da je nestala draga sestra Ljubenka.

»Usudnice Iskro, reci mi, što da učinim da bih pronašao svoju sestricu Ljubenku?«

Usudnica Iskra diže svoju ruku. Ona pokazuje na čudne i raznovrsne stvari, na biljke i na mnogobrojne ptice te veli sanjarskom Ljupčetu:

»Među ovim stvarima i bićima traži ono što ti je srcu najbliže. Odaberi, uzmi i sa sobom ponesi.«

Gleda sanjarsko Ljupče, gleda, a oko mu se zaustavlja na nježnom pupoljku jedne ruže.

»Mirisava krasotice«, poviče sanjarsko Ljupče, »dođi sa mnom da budeš pratnja očima mojim!« I uze Ljupče mirisavo ružino pupoljče te ga nježno poljubi.

U tome začuje Ljupče neko slatko i jedva čujno biglisanje i Ljupče među mnogim ptičicama i ptičurinama ugleda malog slavuja.

»Ti draga pjesmo moja«, poviče sanjarsko Ljupče, »dodi sa mnom da budeš pratnja ušima mojim!«

I uze Ljupče malog, biglisavog slavuja te ga nježno poljubi. Usudnica Iskra podigne tada ruku.

»Idi sada do mosta na rijeci Pokretnici. Na tom mostu nalazi se čuvar kojega su oči na ušima, a uši na očima. Ako na njegova pitanja prema ljudskom srcu odgovoriš, ostvarit će se snovi tvojih želja. Idi tragom srca svoga,« reče usudnica Iskra i otvori Ljupčetu vrata svoje kolibe.

Veliko čudovište leži na mostu preko rijeke Pokretnice, veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima.

Sanjarsko Ljupče pjevajući stiže pred most koji spaja obale rijeke Pokretnice. Vidi Ljupče, da ne može preći mosta, ako se s njega ne makne grdosija s očima na ušima i s ušima na očima.

»Hej, čuvaru čudni«, viče sanjarski Ljupče. »Mogu li stope moje da pređu preko ovog mosta kako bih saznao tajnu o nestanku sestrice Ljubenke?«

Pomiče se veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima te dahne toliko, da je Ljubčeto slavuče prestrašeno mahnulo krilcima, a Ljupčeto je pupoljče zadrhtalo svim svojim laticama. Ali Ljupče je i ružu i slavuče čvrsto držao u svojim rukama i dah velikog čudovišta ne naškodi im nikako.

»Ne možeš preći preko ovog mosta«, zamumlja veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima, »dok ne odgovoriš na moja dva pitanja. Jesi li spreman da na moja pitanja odgovaraš?«

Pritisne Ljupče grudima svojim malo slavuče te reče velikom čudovištu: »Pitaj, čuvaru, odgovorit ću.«

»Pa dobro je«, reče veliko čudovište. »Evo prvog pitanja. Reci mi što je čovjeku najbliže i što je čovjeku ujedno najdalje?«

Pogleda sanjarsko Ljupče u svoje slavuče, poslušajući njegovo tiho biglisanje i namah mu srce kroz usta prozbori:

»Znadem, čuvaru, što bi to moglo da bude. Pjesma je čovjeku ono što mu je najbliže i pjesma je čovjeku ono što ga može odvesti najdalje.«

»Uime groma i oluje«, uzvikne čudovište, »to je odgovor koji može mene prodrmusati. Dobro, dobro. A sada da čujem kako ćeš odgovoriti na moje drugo pitanje. Deder, da ga čuješ. Reci mi, što se nalazi u onome što je najveće, a što se nalazi ujedno i u onome što je najsitnije?«

Zamisli se sanjarski Ljupče i pogleda u mirisavi ružin pupoljak i namah mu srce kroz usta prozbori:

»Ljepota se nalazi u onome što je najveće na svijetu i ona se nalazi u onome što je najsitnije na svijetu. Svuda možemo naći ljepotu.«

»Uime groma i oluje«, uzvikne opet čudovište, »ti, neznance, dobro odgovaraš. Ti bi još mogao da me pretvoriš u prah i pepeo. Bolje će biti da te propustim preko mosta na ovoj rijeci Pokretnici, da te moje dvostruke oči više ne gledaju. Hajde, neznance, prolazi i želje tvoje neka se ostvaruju.«

I velika se tjelesina čudovišta pomače, a sanjarsko Ljupče sa svojom ružom, sa svojim slavujem i sa svojim slikama pod pazuhom pređe preko mosta na rijeci Pokretnici.

I gle, čuda! Kako pređe na drugu obalu, a ono se odjednom preobrazi njegov lik i promijeni se njegova odjeća.

Nađe se sanjarski Ljupče u prekrasnoj bašči, a malo zatim dotrči k njemu neki čovjek u odjeći carskog sluga i taj čovjek pade ničice pred njim.

»Care Strahane, najveći među najvećima, toliko te tražimo i nikako da te pronađemo. Već se pobojasmo za tebe. Ali, eto sunce se meni prvome nasmiješilo... Care Strahane, što zapovijeda tvoja sunčana veličina svome posljednjem crvu među crvima?«

Začudi se sanjarski Ljupče takvome pozdravu, ali odmah mu bi jasno, da se uslijed čarolije na mostu preko rijeke Pokretnice njegov lik preobrazio u lik cara Strahana. Prestraši se toga i već htjede da upozori carskog slugu na grdnu zabludu, ali tada se trgne.

»Sudbina me to prerušila«, pomisli Ljupče, »u cara Strahana kako bih lakše saznao gdje se nalazi moja sestra Ljubenka. Dok ne nađem Ljubenku, dotle neću otkrivati kakovo se srce nalazi pod ovom odjećom.« I tada glasno reče:

»Dobri slugo, povedi me k dvoru. Umorio sam se nešto završavajući ove svoje slike.«

I pruži sluzi svoje slike koje ovaj s veseljem prihvati čudeći se dobrostivom držanju cara i slikama koje nikada prije nije mogao da vidi kod cara Strahana.

U dvoru svi ministri i dvorjanici s poštovanjem dočekaše cara i radosno se iznenadiše kad im sluga pokaza slike koje je »car potajice izradio«.

»Znao sam ja, care Strahane, da u tebi leži duh tvog oca, neumrlog cara Zorana«, drhtavim glasom prozbori sijedi peronoša Duško. »Kad vidim slavuja i ružu u tvojim rukama, čini mi se kao da vidim ponovno onoga kojega više nema među nama, ali koji će uvijek među nama živjeti.«

Svi prisutni kimnuše glavom na riječi sijedog peronoše Duška, samo ministar Bahan stajaše kruto i njegova glava ne potvrdi riječi sijedog peronoše.

»Car Strahan je velik car«, primijeti on, »i onda kada se njegova ruka ne bavi crtanjem slika, kao i kada ne drži cvijeće i ptice u svojim rukama. Caru pripada žezlo.«

Sada se sanjarski Ljupče u liku cara Strahana uspravi i strogo pogleda u ministra Bahana.

»Bahane, Bahane, car treba da voli i pjesme, i mirise i boje, a njegovo žezlo je zato da ih sačuva. Žezlo treba da čuva i brani ono što je lijepo, što je mudro i što je plemenito u carstvu. Bezvrijedna su žezla koja to ne čine.«

»Tako je, tako je«, potvrdi sijedi peronoša Duško i suze mu potekoše niz obraze. »Tvoje su riječi, care, riječi, koje sam već dugo želio da od tebe čujem. Poslije ovih riječi lako ću pasti u naručaj smrti.«

U tome se začuje nekakova graja pred dvorom a u dvoranu uleti stražar koji pade ničice pred Ljupčetom prurušenim u cara Strahana.

»Care, care Strahane, pred vratima stoji neka vucibatina u carskim haljinama i ta vucibatina tvrdi, da je on... car Strahan. Što da učinimo, care Strahane? Da li da ga odmah ubijemo na licu mjesta?«

Na te se riječi ministar Bahan podigne sa svog sjedala i vikne na stražara:

»Odmah uvedi pravoga cara Strahana, jer to je naš pravi car, a ovaj ovdje je jedna... vucibatina koju treba raskrinkati.«

»Što to kažeš?« problijedi sanjarski Ljupče i uhvati se za srce. »Zar ti moj lik ne kazuje pravo tko je pravi car Strahan?«

A sijedi peronoša Duško poleti k ministru Bahanu i prodrma ga silovito.

»Ludost je u tvojoj glavi, ministre Bahane. Kako možeš tako strahovito vrijeđati našeg čestitog cara Strahana?«

U tom času se graja pred vratima dvora još jače pojača, a u dvoranu uleti pravi car Strahan.

Ali... kako li je izgledao. Teturao je, glavinjao je, kose su mu raščupane padale na oči, a haljine su mu bile poprskane mašću i vinom.

»Tko... tko li to... tvr... tvrdi, da je pra... pravi car Stra... Strahan,« štucao je plačući car Strahan, »kada sam ja vaš... vaš pravi, pravi car Stra... Strahan?«

Ali na to svi, osim ministra Bahana i... Ljupčeta udariše u grohotan smijeh. Najviše se smijao sijedi peronoša Duško.

»Ministre Bahane, ako je ovo naš pravi car Strahan, onda je i moje majmunče njegov prvi ministar Bahan.«

U dvorani se na te riječi sve zatrese od gromkoga smijeha. Smijale su se i svjetiljke, smijali su se i teški zastori na oknima, a smijali su se naročito oni kojima je ministar Bahan dozlogrdio svojom bahatošću i svojom samovoljom.

Ali Bahan zaboravi na tajni dogovor kojega je imao sa carem Strahanom i on izlaze silovito:

»Ja znadem da je ovo naš pravi car Strahan, jer on dolazi iz vinskog podruma u koji ga ja svakoga dana potajice odvodim. Evo vam pravoga dokaza... Što hoćete više?«

Ali se sijedi peronoša Duško odjednom uozbilji i pogleda ministra Bahana.

»Bahane, želiš li time reći, da se sin pokojnog cara Zorana potajice pretvara u vinsku mješinu, da potajice pod carsko ruho oblači ruglo pijanice? Ako je tako, kako ti, Bahane, tvrdiš, onda je to dokaz da ova tvoja pijana mješina nije car Strahan. Sin cara Zorana ne može da bude pijanica.«

»Tako je«, viknuše svi dvorjanici. »Živio naš pravi car Strahan«.

»Ama, lju... ljudi moji,« stade plakati car Strahan. »Ja sam ipak vaš car... vaš pravi car Strahan. I... i vje... vjerujte, neću nikada više piti. Neću ja vi... više...«

Ali zaglušna buka uguši riječi pijanog cara.

»Zgnječite tog pijanicu!... Ubijte ga!... Objesite ga!«

Ipak se Ljupčetu u liku cara Strahana sažali nesretni car i on podigne ruku.

»Stanite, ljudi, i ne dirajte u ovo nesretno biće. Pustite ga neka pođe iz dvora po sudbini svojoj.«

I teturajući pođe k vratima nesretni car Strahan i izgubi se u crnini noći, a peronoša ponovno pade ničice pred Ljupčedom i, l. e. cara Strahana.

»Care Strahane, dobrota je pokojnog oca tvoga ponovno iz tebe progovorila.« I tako Ljupče postade carem Strahanom.

Nije se sunce ni dvaput prošetalo svojom stazom, kada mudrog Radana obuzme čežnja za bratom Ljupčedom i sestricom Ljubenkom.

»Otišao je Ljupče, a trebao sam ja da otiđem za sestricom Ljubenkom«, prekori sama sebe mudri Radan.

Uze on svoju vodenu spravu u umanjenom obliku, naprti je na rame i uputi se do usudnice Iskre.

Stoji mudri Radan pred usudnicom Iskrom i priča joj o nestanku sestrice Ljubenke i o bratu Ljupčetu koji je otišao da sestricu potraži.

»Usudnice Iskro, reci mi, što da učinim da bih pronašao svoju sestricu Ljubenku i brata Ljupčeta?«

Usudnica Iskra veli mudrom Radanu:

»Bio je kod mene tvoj brat Ljupče. Ljupče sada pravom stazom kreće, jer ga srce pravom stazom vodi. A ti, ako hoćeš da tom stazom kreneš, biraj među ovim stvarima i bićima ono što ti je srcu najbliže. Odaberi do dva puta, uzmi i sa sobom ponesi.«

Gleda mudri Radan i oko mu se zaustavlja na pješčanom satu.

»Ti, mali pratioče velikog pratioca života«, poviče mudri Radan, »dođi sa mnom da budeš pratnja mislima mojim.«

I uze Radan pješčani sat te ga brižno metne u nabore odjeće svoje.

Okrene se tada opet mudri Radan prema stvarima i bićima usudnice Iskre i među mnogim stvarima ugleda jedno sito. Razmisli mudri Radan i kako razmisli, tako se sitašcu obraduje.

»O ti, što ruci trudbenika pomažeš da joj dobro zrnjevlje ostane, dođi sa mnom da budeš pratnja željama mojim.«

I uze Radan sito te ga brižno postavi uz vodenu spravicu svoju.

Usudnica Iskra podigne tada ruku.

»Idi sada do mosta na rijeci Pokretnici. Na tom mostu nalazi se čuvar, kojega su oči na ušima i uši na očima. Ako na njegova pitanja prema ljudskom srcu odgovoriš, ostvarit će se tvoji snovi. Idi tragom želja svojih«, reče usudnica Iskra i otvori Radanu vrata svoje kolibe.

Veliko čudovište leži na mostu preko rijeke Pokretnice, veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima.

Mudri Radan stiže pred most koji spaja obale rijeke Pokretnice. Vidi Radan da ne može preći mosta, ako se s njega ne makne grdosija s očima na ušima i s ušima na očima.

»Hej, čuvaru čudni«, viče mudri Radan. »Mogu li stope moje da pređu preko ovog mosta, kako bih saznao tajnu o nestanku sestrice svoje?«

Pomiče se veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima te dahne toliko da je pokrenulo kolesa na vodenoj spravici Radanovoj. Ali Radan brzo kolesa na svojoj spravici zaustavi.

»Ne možeš preći preko ovog mosta«, zamumlja veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima, »dok ne odgovoriš na moja dva pitanja. Jesi li spreman da na moja pitanja odgovaraš?«

Pogleda Radan u vodenu spravicu svoju, pogleda u pješčani sat, a pogleda i na sitašce i tada reče velikom čudovištu:

»Pitaj, čuvaru, odgovorit ću.«

»Pa dobro je«, reče veliko čudovište. »Evo, prvog pitanja. Reci mi, što je čovjeku najbliže i što je čovjeku ujedno najdalje?«

Izvuče mudri Radan pješčani sat iz nabora odjeće svoje, pogleda na njega i odmah mu misli kroz usta navriješe:

»Znadem, čuvaru, što bi to moglo da bude. Nit vremena je ona koja je čovjeku najbliža i nit vremena je ona koja je čovjeku najdalja. Mnogi je tako izgube tražeći je«.

»Uime groma i oluje«, uzvikne veliko čudovište, »to je odgovor koji može mene prodrmusati. Dobro, dobro. A sada da čujemo kako ćeš odgovoriti na moje drugo pitanje. Deder, da ga čuješ. Reci mi, što se ujedno ispreda iz najvećeg i što se ujedno ispreda iz najsitnijeg?«

Zamisli se mudri Radan i pogleda na svoje sitašce i namah mu želje kroz usta prozboriše:

»Rad je čovjeka onaj koji se ispreda iz najvećih, i rad je čovjeka onaj što se ujedno ispreda iz najsitnijih poslova. Mnogome se zrno izgubilo, kad ga nije prema svom sitašcu odabrao.«

»Uime munje, vulkana i oluje«, uzvikne opet čudovište. »Ti, neznance, dobro odgovaraš. Ti bi još mogao da me u otpuh ništavila pretvoriš, pak će biti bolje da te propustim preko mosta na ovoj rijeci Pokretnici, da te moje dvostruke oči više ne gledaju niti moje dvostruke uši više ne slušaju. Hajde, neznance, prelazi i želje tvoje neka se ostvaruju.«

I velika se tjelesina čudovišta pomače, a mudri Radan sa svojom vodenom spravicom, sa svojim sitašcem i sa svojim pješčanim satom pređe preko mosta na rijeci Pokretnici.

I gle čuda! Kako pređe na drugu obalu, a ono se odjednom preobrazi njegov lik i promijeni se njegova odjeća.

Nađe se mudri Radan u prekrasnoj bašči, a usred te bašče ugleda Radan predivno jezerce.

»Gle«, pomisli mudri Radan, »sada bih u jezercetu mogao da iskušam vodenu spravicu svoju.«

Primakne mudri Radan k jezercetu svoju vodenu spravicu, udesi je na okretaj i vodena spravica, ma da je to bila umanjena vodena spravica, proradi na radost biljkama i grmlju, cvijeću i drveću. Sipala je gusta i plodonosna kišica daleko, daleko, na milju unaokolo, ma da je sunce sjalo i ma da na nebu ne bijaše oblačka.

Tada se odjednom pred mudrim Radanom pojavi jedan sjedobradi starac koji mu se duboko i s poštovanjem pokloni.

»Neka ovaj dan bude vrijedan tisuću drugih dana, o sjajni care Strahane, kada si me obradovao onim, o čemu su naša suha polja stoljećima snivala. Oprosti svome neznatnom peronoši Dušku, ako te je iz prikrajka posmatrao, ali znao sam, da će nam iz tebe iznovice progovoriti duh tvojega oca, neumrlog cara Zorana. I zaista, ponovno je progovorio . . .

Mudri je Radan zapanjeno slušao sijedog starca. Postade mu jasnim, da je čarolija s mosta na rijeci Pokretnici djelovala i da je zbog

nje dobio lik cara Strahana. Htjede da upozori sijedog starca na grdnu zabludu, ali se tada trgne.

»Sudbina me prerušila«, pomisli Radan, »u cara Strahana, kako bih lakše saznao tajnu o nestanku sestrice svoje. Dok ne nađem Ljubenke, dotle neću otkrivati, kakove se misli skrivaju pod ovom odjećom.«

I tada glasno zapita:

»Dragi peronošo, iskreno mi kaži, u čemu je najjače iz mene progovorio duh mojeg oca, neumrlog cara Zorana?«

Sijedi peronoša se ponovno nakloni.

16

»Ako te moje skromne misli mogu obradovati, rado ću da te njima obradujem, o veliki naš care Strahane. Progovorio je iz tebe najprije duh tvojeg oca, neumrlog cara Zorana, kada si odlučio da prestaneš ratovati. Progovorio je ponovno iz tebe duh tvojeg oca, neumrlog cara Zorana, kada se dvorane dvorca ukrasiše slikama koje su tvoje ruke po dubini srca izradile. Jer bijedu naroda slikati može samo veliki car, koji hoće da tu bijedu liječi. No danas je u tebi najjače progovorio duh tvojeg oca, neumrlog cara Zorana, kada je veličina tvojih misli oblikovala spravu koja će narodu da novi život udahne.«

Mudrome Radanu nije trebalo mnogo da razmišlja.

»Ljupčetu se dogodilo što i meni«, pomisli on. »Dobio je lik cara Strahana. Jer pravi car Strahan ne bi nikada prestao ratovati i pravi car Strahan nikada nije izrađivao slike, a pogotovo ne slike iz života svog siromašnog naroda. Ali... što će biti, ako se u dvorcu susretnem s Ljupčetom... koga smatraju dvorjanici za cara Strahana? I što se desilo s pravim carem Strahanom? I što će biti, ako se odjednom otkrije... da je više Strahana?«

»Veliki care Strahane«, prekine misli Radanove smjerni peronoša Duško. »Dozvoli da te tvoj nezatni peronoša Duško potsjeti na skori dolazak noćnih sjenki i na njihova hladna milovanja. Tvoja te danja odjeca neće pred njima zaštititi.«

Radan se nije mogao odupirati savjetu sijedog peronoše i on se uputi sa zebnjom u srcu za sudbinom svojom u liku starog peronoše Duška.

Dvorana za večere bila je prekrasno obasjana kada je Radan sa sijedim peronošom Duškom stupio u nju. Peronoša ga odvede k čelu stola...

Poslije večere začuje se velika larma pred vratima dvora, a u dvoranu uleti stražar koji pade ničice pred Radanom prerušenim u cara Strahana.

»Veliki care Strahane, pred vratima stoji ona vucibatina koja tvrdi, da je... pravi car Strahan. Što da učinimo care Strahane? Da li da tu vucibatinu ipak danas sasiječemo na komade?«

Radanovo se srce u taj mah savije od straha.

»Ako se u tome Strahanu skriva moj brat Ljupče?« pomisli brzo Radan. »Šta li će s nama da bude? Hoću li ja njega prepoznati? A ako li je to pravi car Strahan, kako da se prema njemu vladam?«

Ali brzo na to glasno reče:

»Vjerni slugo, dovedi ovamo tog »cara Strahana«, ali nemojte da mu učinite išta nažao.«

Malo kasnije stajala su u dvorani sučelice jedan drugome dva... potpuno jednaka cara Strahana.

Novonadošli stajao je uspravno i gledao u Radana koga su svi smatrali pravim carem Strahanom. Novonadošli progovori:

»Reci mi neznanče, kakove li to sile tvojoj sreći kumuju, da mi na tako čudan način otimlješ ono, što mi po mojim precima pripada? Da si na mene vojskom navalio, ja bih znao da se vojskom i obranim. Ali ti si preuzeo moj lik, i za tim likom stoje čari koje su moje dvorjanike zatravile. To je mnogo opasnije od svih vojski na svijetu. Ja ne mogu da podignem vojsku ako me ta vojska ne priznaje za cara. A ja sam ipak njezin pravi car. Dvorjanici, gledajte me dobro. Ja više ne pijem. I odjeću svoju oprao sam u jezercetu od vina i masti. Zar ne prepoznajete u meni svoga pravog cara Strahana?«

I novonadošlica zgrabi iz ruku jednog stražara luk i strijelu te stane pored prozora. Nanišani i odapne strijelu, a strijela izletjevši kroz prozor pogodi ptičicu u lijetu.

»Može li itko da poput mene strijelicom gađa?« vikne ponovno novonadošlica i pobjedonosno pogleda po svim zapanjenim dvorjanicima.

Radanovo se srce smirivalo, jer je sada bio siguran, da pred njim ne stoji brat Ljupče. Ljupče nikada ne bi prijetio vojskom. Ljupče nikada nije pio vina i Ljupče nikada nije strijeljao u ptičice u letu.

U tom času glas sijedog peronoše Duška neustrašivo odjekne dvoranom:

»Možeš ti da gađaš sve ptičice u letu, ali nikada nećeš učiniti ono, što je danas uradio naš presvijetli i pravi car Strahan. Da iz vedra neba obilna voda natopi zemlju našu.«

Iznenadenje okrene sve oči k Radanu, a tada se sve u dvorani pokrene, uzvitla, zatalasa od radosti.

»Je li to moguće?... Zato je malo prije padala kiša iz vedra neba... A ja sam se tome tako čudio... Ta to je prekrasno... Takvog cara nema nijedna zemlja... Život će da prostruji njivama našim... Živio naš veliki, naš pravi car Strahan. Živio car Strahan... Živio car

Dvorana bliješti, dvorana maše, u dvorani se pokrenuo kovitlac sreće. Od sreće se smiju i svjetiljke, smiju se i teški zastori na oknima, a stolice plešu s razdraganim dvorjanicima.

Jedino ministar Bahan stoji blijed u jednom kutu dvorane i oči mu krvavo zure u Radana koga svi ostali smatraju za cara Strahana.

Njegov mukli glas odjednom odjekne dvoranom poput udara velikog gonga:

»Ako si ti naš pravi car Strahan, tada kaži, što je pokojni car Zoran tebi prije smrti šapnuo. Nitko to ne zna, osim tebe i mene.«

U dvorani nastade tajac. Sve oči upiru se u Radana, koji sada znade, da mu se hladna vila smrti iz prikrajka smiješi. Ipak je njegovo držanje mirno i... carsko. Ako mora poginuti, poginut će hrabro. Ispričat će, da je sve ovo uradio zbog spasa sestrice Ljubenke i s njezinim imenom na usnama poginut će.

U tom času učini mu se, da se zastor za njegovim leđima maknuo. On ruku pokrene prema zastoru, kadli osjeti na ruci jedan tihi i lagani dodir. Stisne šaku, a u ruci osjeti komadić pergamene. Ma da su sve oči u dvorani uprte u njega, on prinosi ruke jednu drugoj i pričinu se kao da u ruke gleda prije negoli će nešto teško da progovori.

I njegov glas duboko, ali i blago i meko prozbori:

»Ministre Bahane, carski je šutjeti, a carski je i progovoriti. Tajna srca pripada srcu... i srce se otkida kad se ona otkine. Ipak, došao je čas kada treba da otkinem dijeličak srca. I ne samo to... nego samtram da sam taj dijeličak srca trebao već davno pred zemljom svojom da otkinem. Jer te riječi mojeg pokojnog oca, velikog cara Zorana, pripadaju zemlji. I neka ih zemlja sada čuje... Moj pokojni otac, veliki car Zoran, kada ga je vila smrti u zagrljaj stegnula, šapnuo mi je: »Sine, neka zrak u tvome carstvu bude čist onima koji plemenito misle, onima koji pošteno rade i onima koji vole ljepotu.«

Ministar Bahan i pravi car Strahan šire oči od iznenadnog straha i groze. Ministar Bahan još pri tome strepi da ne bi taj »čudni car Strahan« otkrio pred dvorjanicima i to, kako je upravo on bio taj koji je savjetovao caru Strahanu da o tim riječima cara Zorana pred narodom — šuti. I Bahanu ne ostaje drugo, nego da se ničice baci pred Radanom priznavši ga tako pravim carem Strahanom dok car Strahan drhti kao trepetljika na vjetru.

»O sudbino, teško li me kažnjavaš, što sam skrivio i što sam zaboravljao riječi svog velikog oca. A ti, neznanče, ma da te mrzim, ipak te prezirati ne mogu. Velike su sile koje ti sada služe. Ipak će možda doći čas, kada će se dignuti iznad mene živoga taj samrtnički pokrov.«

I okreće se nesretni car Strahan, i bježi iz dvorane kao mahnit, a prati ga gromki i podrugljivi smijeh prisutnih dvorjanika. Samo Radan stoji dirnut udesom pravog cara Strahana.

»Vratit ćeš se, care«, misli u sebi Radan, »kada nam se Ljubenka vrati. A možda će se s njome i nešto više vratiti.«

Tako je mudri Radan odjednom postao car Strahan.

Kada se malo kasnije našao u carskoj raskošnoj postelji i kada je naredio slugama, da ga ostave sama, odjednom mu ponovno dah zastane od zaprepaštenja. Pred njim je iznovice stajao... car Strahan. Prihvati nakovče da njime udari u gong pored kreveta, ali ga taj car Strahan brzo uhvati za ruku.

»Brate, ne plaši se... To sam ja, Ljupče. I mene su čarolije pretvorile u cara Strahana.«

Braća si padoše u zagrljaj. Jecala su od radosti što se nadoše, a tada Ljupče reče Radanu:

»Čim sam ja danas ugledao kako iz vedra neba pljušti kiša na vrtove carske, odmah sam znao, da si ti, Radane, u carskim vrtovima. Naslutio sam, da se moralo i tebi dogoditi ono, što se dogodilo i meni, te sam odlučio da se sakrijem, kako se ne bi dogodilo da dvorjanici odjednom otkriju u dvoru, u samom dvoru... dva cara Strahana. I morat ćemo se tako nadalje skrivati, dok ne pronađemo sestrice Ljubenke.«

»Tako je«, sretno prihvaća Radan. »Kad vladaru bude potrebno oko za ljepotu, tada ćeš se u dvorcu pojaviti... ti.«

»A kada vladaru budu potrebna teška riječ i mudrost,« prihvati Ljupče, »tada ćeš se u dvorcu pojaviti... ti.«

Radan se na to sjeti onoga što se maločas zbilo.

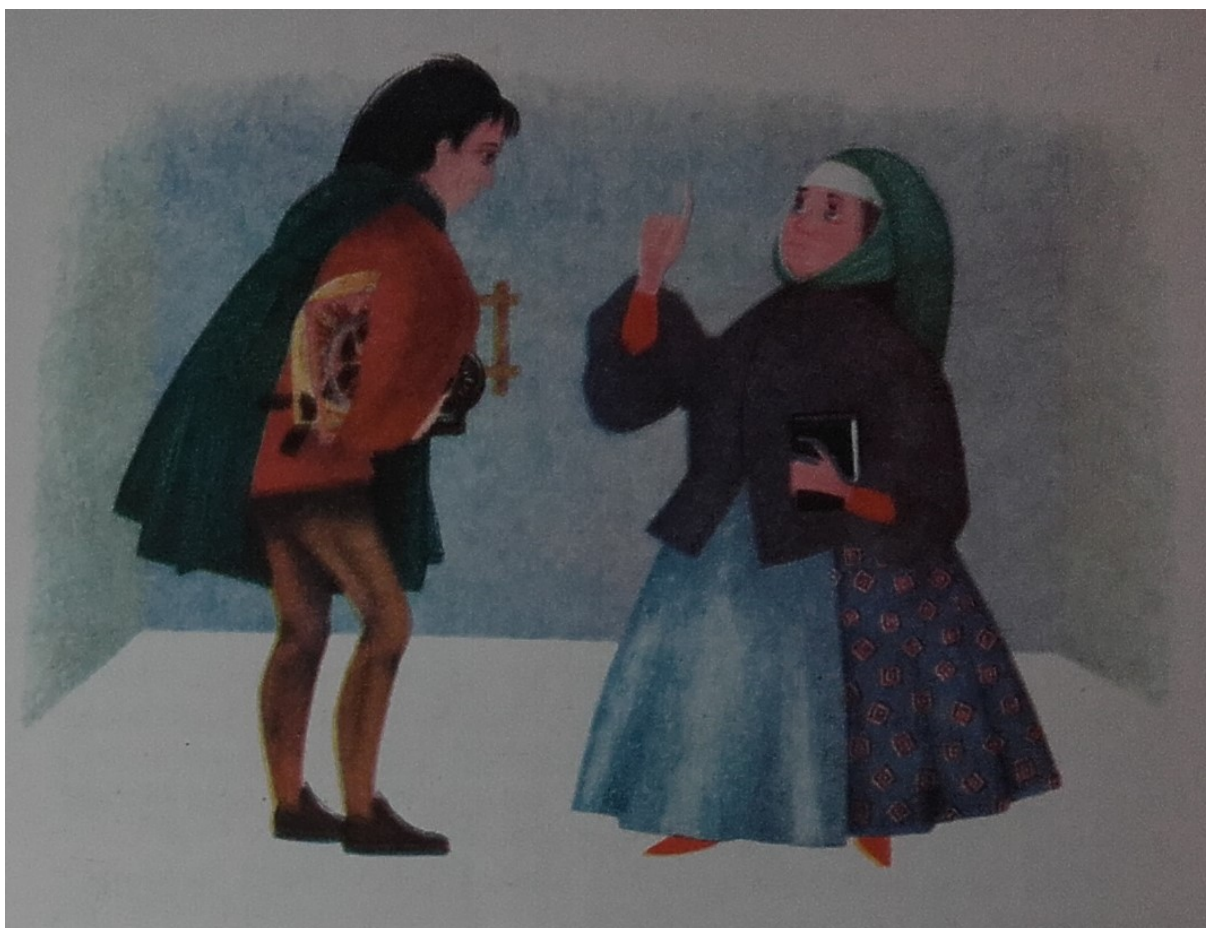
»Ljupče, pa to mora da si mi ti stavio u ruke komadić pergamene s posljednjim riječima pokojnog cara Zorana. Je li tako?«

»Upravo tako«, uzvratu smijući se Ljupče. »Te sam riječi pronašao u spisima cara Strahana, a spisi se nalaze u tajnom pretincu. Ja sam se pak danas sakrio u prostoru, za kojega, čini mi se, nitko ne zna, osim pravog cara Strahana. Ali od njega nam se više ne treba plašiti. Straže ga više neće poslije večerašnje zgrade u dvor pustiti.«

Tada se Radan nečega prisjeti.

»Zapazio sam, da je danas pravi car Strahan imao na odjeći ukrasnu bijelu kopču. Vidiš, ovdje na stolu ima više ukrasnih kopča. Ovu crvenu kopču metni sebi na odjeću ti, Ljupče, a ovu plavu kopču metnut ću sebi na odjeću... ja. Tako ćemo moći da jedan drugoga razlikujemo od pravog cara Strahana, ukoliko bi se opet pojavio u dvorcu.«

Nasmijaše se braća i nuni nade lesoše na počinak.

Pravi car Strahan bježi u tamnoj noći kroz carske vrtove, bježi i ne obazire se. On ne zna kamo bježi, jer ga hvata strah od noći, od svega što ga okružuje, od sebe sama.

»Zašto se ovo dogodilo? Zašto me tako sudbina progoni? Koje su to snage mnogo veće od onih koje ja poznajem?«

Bježi car Strahan u mrkloj noći i put ga dovodi do obale rijeke Pokretnice. Sluša car Strahan šum nepoznate vode i čudi se car Strahan tome šumu. Ne zna on za rijeku Pokretnicu, a ne zna on ni za most na rijeci Pokretnici. Ide car Strahan, malaksale mu noge, a trnje i kamenje raskrvarilo je njegove ruke, njegova koljena i stopala njegova.

Odjednom, nedaleko od njega iskrasne nekakovo čudno, slabo svjetlo. Kao da se četiri velike, zlokobne krijesnice spustiše iznad površine rijeke. Ide car Strahan i prepoznaje nekakav most i odjednom na mostu... jao, strahote... nekakovo čudovište sa svijetlećim krijesnicama na glavi leži preko mosta. Vidi... nisu ono krijesnice na glavi čudovišta, nego su ono oči čudovišta. I tim očima čudovište u njega — zuri.

Protzne od straha car Strahan, ali ne može bježati. Ukočilo mu se tijelo, a srce mu mlatara poput životinjske koja je upala u klopku.

Na to se pomakne veliko čudovište te dahne toliko da se caru Strahanu podiže uvis sva odjeća.

»Jesi li ti to, care Strahane?« zamumlja veliko čudovište. »Nevolja te kanda tjera da pređeš na drugu stranu vode. Ali ne možeš preći preko ovog mosta, dok ne odgovoriš na moja dva pitanja. Jesi li spreman da na moja pitanja odgovaraš?«

Pomalo se smiri prestrašeni car Strahan i tada u sebi pomisli:

»Ipak je ovo čudovište, a ja sam . . . car, car Strahan.« A tada glasno reče: »Pitaj, grdno čudovište, odgovorit ću.«

»Pa dobro je«, reče veliko čudovište. »Evo prvog pitanja. Reci mi, što je čovjeku najbliže i što je čovjeku ujedno najdalje?«

Car Strahan se uspravi i stara carska obijest u njemu se javi.

»Kazat ću ti, grdosijo, što bi to moglo da bude. To ti je . . . car. Car je najbliži i najdalji. Car je najbliži središtu carstva, a za njega i najdalji čovjek u carstvu znade.«

»Uime trica i kučina«, gromorno se zagrohota čudovište, »to je odgovor koji će da me nasmije do suza. Tebi je mozak u glavi uzalud rastao, care Strahane. A sada sam radoznao, kako ćeš odgovoriti na moje drugo pitanje. Deder, da ga čuješ. Reci mi, što obuhvaća ono što je najveće i što ujedno obuhvaća ono što je najsitnije?«

Cara Strahana nikako ne smeta podrugljivost velikog čudovišta. Bez razmišljanja on čudovištu odgovara:

»Smijao se ti, grdosijo, koliko hoćeš, ali ja ću da ti odgovorim pravo onako, kako treba da ti se na ovo drugo pitanje odgovori. Poslušnost prema caru obuhvaća najvećeg i najmanjeg čovjeka u carstvu. Na tome se temelji sreća jednog carstva.«

»Ho, ho, ho, ho, ho, ho«, grmi smijeh čudovišta na mostu preko rijeke Pokretnice. »Uime trica i kučina, ti si se, care, potpuno začahurio. Zamisli, care, gdje li se sada po tvom mišljenju nalazi sreća tvog carstva. Ona se sad nalazi ovdje, sred ove crne noći, na ovom mostu, preda mnom, pred grdosijom, koja može tebe i sreću tvog carstva u prah samljeti. Ej, care, care, bijedi tvojoj nema ravne. Ipak te ja, care, neću samljeti, kako bi ti to zaslužio. Pustit ću nek te život melje. Dat ću ti da prođeš obratnom stranom preko mosta na rijeci Pokretnici, jer si obratnu stranu i zaradio. Hajde care, Strahane, prolazi i neka ti bude ono što zaslužiš.«

I velika se tjelesina čudovišta pomače, a pravi car Strahan u svom zgužvanom carskom plaštu pređe preko mosta na rijeci Pokretnici.

I gle čuda! Kako pređe na drugu obalu, a ono se odjednom preobrazi njegov lik i promijeni se njegova odjeća. Ali noć je mrkla i car Strahan još ne može znati da njegov lik nikako ne odgovara više liku cara Strahana.

Mutna zora sviće, a cara Strahana u liku bijednog prosjaka još uvijek muče teški sni. Leži car Strahan na nekom kamenu i taj ležaj njegovim na tvrdoću nenaviknutim leđima nanosi teški bol.

»Ministre Bahane«, viče on u poludrijemežu, »donesi mi meke dušeke«.

Skače car Strahan i tare oči. Oko njega je pustoš, nad njim se nadvilo mrko nebo, a tamo u daljini laje nekakovo pseto.

Sjeća se car Strahan svega što se desilo i pokreće svoje noge ka onoj strani odakle je čuo lavež.

Slučaj je doveo cara Strahana pred kolibu koju su svi susjedi zvali Pjesmom zore. Sažno se sada u Pjesmi zore nije više orila pjesma i u njoj je vladao grobni muk. Susjedi znaju, da je sestrice Ljubenka nekuda nestala i da su njezina braća posla u potragu za njom, ali ne znaju kamo su otišla i što se s njima desilo.

Car Strahan kuca na vrata kolibe, ali iz nje nema nikakova glasa. Ulazi car Strahan i vidi da je koliba pusta.

»Ako me nitko odavde ne izbaci, nastanit ću se u kolibi. Ali najprije treba da potražim kruha, jer sam strahovito gladan«, misli car Strahan i izlazi iz kolibe.

Nedaleko kolibe stoji barica. Nadvije se car Strahan nad baričom, ali se odmah zatim preneraženo uspravlja. Glatka površina ustajale vode otkriva caru Strahanu njegov lik.

»Pa ja sam jedan običan, oronuli prosjak«, vapi zaprepašteno car Strahan i pri tome se hvata za glavu. »O, sudbino, zašto me u grob ne gurneš?«

Teturajući od umora, gladi i žalosti hoda car Strahan ulicama grada. Ali tišina je u gradu i po trgovima i tek pogdjekoji prosjak sličan njemu tumara izlizanom kaldrimom.

»Gdje ću da dobijem kruha?« misli zabrinuto car Strahan. »Zar da ga tražim od ovih prosjaka, kada i njima glad iz očiju viri?«

Napokon, pred jednim dućanom stoji košara puna kruha, ali... nikoga nema tko bi kruh prodavao, a nikoga nema tko bi kruh kupovao. Čudi se tome car Strahan i gleda naokolo. A njemu glad razdire crijeva. Zaboravi car Strahan na svoje carsko dostojanstvo i pruži ruku za komadom kruha.

Na prozoru iznad dućana javlja se glava nekakova čovjeka.

»Uzmi, prosjače, kruha«, veli on caru Strahanu u liku prosjaka. »Uzmi ga kolikogod ti srce želi, ali znaj, da će te grčevi po njemu spopasti. Taj kruh je pun mulja. Kažu, da je netko sve brašno u gradu zagadio velikom količinom mulja. Sva sirotinja danas u gradu gladije, a mnogi građani, koji su kruh jeli, u krevetima se svojim previjaju od boli. Ja ti rekoh, a ti radi što hoćeš.«

Nestaje čovjek s prozora i ostavlja zabezeknutog cara Strahana u liku bijedna prosjaka. Caru Strahanu se oči šire i u neodređeno vire.

»Pa to sam narodu učinio ja. To učinismo Bahan i ja. Zar ovako izgledaju... naše šale?«

Car Strahan odlazi dalje. Drhturi i posrće od umora, gladi, žalosti i stida. Jezik mu se prilijepio o nepce, žeravice su mu u ustima.

Stigao je do neke česme. Stoje ljudi oko česme, gledaju u česmu, ali joj se ne približuju. Car Strahan, tjeran velikom žeđi, ni ne razmišlja o tome, zašto se ljudi česmi ne približuju, nego poput zagrijana pseta dahće i žuri k njoj.

»Stani, prosjače«, veli mu neki čovjek. »Ne pij vodu. U njoj je strahovita gorčina. Sva voda u gradu zagađena je. Netko je ulio žuči u vodovodne cijevi. Tko je to uradio? Ne znamo. Kako bilo, svima nam je teško.«

Gleda car Strahan u ljude oko sebe, gleda u žene koje stoje s praznim čabrima, gleda u djecu koja sišu uprljane prste... U njega nitko ne gleda. Svi gledaju u česmu, kao kada bi gledali u granu koja se pretvorila u zmiju. Mladi čovjek odnekuda iznikne.

»Što stojite, ljudi, nepomični kao uklete stijene?« vikne on. »Idite na trg gdje se sakupio narod. Tražite kruha, iščite nek se pročisti vodovod, dižite bunu. Dosta nam je zla, briga i jada... Dosta nam je svega...«

»Pravo govori«, prihvati netko iz gomile. »Maknimo se, ljudi. Navalimo na carski dvor. Tamo su izvori jada i nevolje...«

Dižu se ljudi. Govore, viču, halabuče. Uskomešale se i ptice, uznemirile se i grane, a vjetar je zaigrao kolo između kuća, plotova i ljudi. Natuštilo se nebo oblacima, a iz daljine se javljaju oštri plamenovi munja uz potmulu tutnjavu.

Car Strahan vraća se istim putem odakle je pošao. Dolazi do kolibe koja nikako više ne naliči na Pjesmu zore i ulazi u nju. Baca se na ležaj i hoće da zaspi, da na sve zaboravi.

Tada se sjeti onog trećeg zla kojega su Bahan i on smislili i namijenili za građane vlastite zemlje.

»Komarci će da me noću napadnu«, pomisli s užasom car Strahan i ogledne se po kolibi. Uzme jednu ponjavu i njome dobro pokrije jedino prozorče u kolibi. Tada se baci umoran i iscrpljen poput vreće na ležaj.

Čini mu se kao da se otvaraju vrata kolibe. U kolibu ulazi djevojka, od ljepote se sve svijetli oko nje. Ona mu prilazi i milo ga gleda.

»Je li ti teško, care Strahane?« pita ona. »Hoćeš li, da te nahranim i napojim? Hoćeš li, srce da ti izvidam?«

Gleda ga tako milo svojim plavim očima, a njemu se čini, kao da ga je već napojila i nahranila i kao da ga ništa više ne boli.

Kad odjednom u kolibu nahrupi zmaj. Strašan zmaj, sedmoglavi zmaj. Svaka glava sedam plamenova riga. Jedna od tih glava jeste glava... ministra Bahana. Nasrće zmaj na ljepotu djevojku, hvata je svojim pandžama i bljuva u nju svoje plamenove.

»Pomozi, care Strahane«, viče, traži pomoć ljepota djevojka, ali Strahan ne može ni da se pomakne s ležaja.

Zmaj baca na tle ljepotu djevojku, gnječi je svojim šapama i rastrgne je svojim raljama, a tada se ustremi na nemoćnog cara Strahana. I svoje pandže zarije u njegovo meso.

Probudi se car Strahan, a ono čuje u mraku strahovito i gusto zujanje. Kao da se čitava koliba pretvorila u jedno samo leglo komaraca. A na sebi osjeća ubode, svrbež i bol.

Skoči s ležaja car Strahan i u mraku tapkajući dođe do prozorčeta. Ono je dobro prekrivo ponjavom. Obazre se, a ono mu se učini kao da nešto sija s druge strane zida u kolibi. Opet tapkajući dođe do tog malog svjetla, a ono među daskama... oveća rupa... Istrunule daske zjape otvorom u noć. Grozničavo uze car Strahan nekakovu krpui zapuši otvor u kolibi, ali sve je već uzalud.

Čitave se noći car Strahan borio na svom ležaju s komarcima, s teškim snima, s jadom i sa čemerom svojim.

Braća Radan i Ljupče u carskom dvorcu još ne znaju o onome što se u carskom gradu zbiva. Ali za sve to znade ministar Bahan. Ministar Bahan udesio je zagađivanje brašna i vode, ministar Bahan je pustio iz svog tajnog uzgajališta silne rojeve komaraca. Ministar Bahan nastoji da u narodu proturi glas, kako su svemu ovome krivi neprijatelji carstva. Ali ministar Bahan želi da dođe i do nereda u carstvu. Jer ministar Bahan još uvijek sumnja u osobu sadašnjeg cara Strahana. Istina je, da je »taj Strahan« iznio tačne riječi pokojnog cara Zorana. Istina je, da je i on sam, ministar Bahan, pao tom prilikom ničice pred njim priznavši pred svima, da njegova sumnja nije bila opravdana. Ali tačno je i to, da ministar Bahan još uvijek sumnja. I sve više sumnja. Zar nije čudno, što car Strahan više ne ratuje? Zar nije čudno što se car Strahan bavi slikama, spravicama i kojekakovim tričarijama? Zar nije čudno što je car Strahan tražio, da se iz podzemnih tamnica puste svi kažnjenici, osim teških varalica i ubojica? Ipak ministar Bahan nije pustio iz tamnica sve one koje je po naređenju cara morao pustiti. On je prešutio caru Strahanu, da se u najdubljem podrumu nalazi ona opasna djevojka — uhoda, koju je nedavno ulovio i koja »toliko toga znade«. Ona neće da prizna, da ona »mnogo toga znade«, ali ministar Bahan dobro zna, da se ona pretvara. Izmučit će je vlagom i glađu toliko, da će na koncu progovoriti onako, kako on to, ministar Bahan, želi da progovori...

A Radan i Ljupče tragaju za sestricom svojom. Oni se pojavljuju pod likom cara Strahana čas jedan čas drugi pred dvorjanicima i izdavaju naređenja. Oni hoće da koriste zemlji i hoće da pronađu sestricu Ljubenku. Ali još ne mogu pronaći sestrice Ljubenke. Ni među zatvorenicima ni po udaljenim krajevima carstva, gdje u potragu za sestricom razaslaše brojne sluge.

A u glavnom gradu narod sve više žamori po ulicama, skuplja se po trgovima. Već su tri dana prošla, kako ljudi nemaju kruha, kako ne mogu doći do čiste vode, kako ne mogu da spavaju od strahovite najezde komaraca.

I pokrenuo se narod. Pokrenuo se poput ogromne snage, poput crne bujice, poput potmule grmljavine. Sva ta velika snaga podigla se prema carskom dvoru.

»Dajte kruha narodu! Dajte vode narodu! Dajte mira i odmora narodu!« Ori se sa sviju strana i prvo kamenje leti prema ogradama oko carske palače.

Mudri Radan u licu cara Strahana izlazi na doksat pred pobunjenu narod.

»Građani ove zemlje, kakova li vas to nevolja goni k meni? Zar nisam nastojao da vam život olakšam? Ratovi su prestali, nedužni ljudi su iz tamnica pušteni i doskora će proraditi po našim poljima velike vodene naprave s kojih će se naša polja zazeleniti i razbujati. Što želite još?«

Stupe trojica staraca pred mudrog Radana u liku cara Strahana i ispričaju mu o najnovijim jadima naroda carskog grada. O zagađenom brašnu, o gorkoj vodi, o strahovitoj najezdi komaraca.

Mudrog Radana odjednom spopadne strahoviti bijes.

»Gdje je ministar Bahan koji me nije ni o čemu obavijestio? Kad narod trpi, vladar je prvi koji o tome treba da zna. Zovnite mi ministra Bahana!«

Zovu sluge ministra Bahana, a ovaj dolazi i klanja se pred mudrim Radanom u liku cara Strahana.

»Care Strahane, što zapovijeda tvoja iznenadna velika volja?«

Mudri Radan osjeća podrugljivost u glasu ministra Bahana, ali on sada ne misli na sebe ni na Bahana. Narod je onaj, na koga misli mudri Radan.

»Ministre Bahane, narod se buni i s pravom se buni. Zašto me nisi obavijestio o nevoljama koje spopadoše narod? Zašto nisi ništa učinio zato da se nevolje odstrane? Jesi li pronašao krivce tim strahotama? Pazi, ministre Bahane, svojom glavom mi jamčiš za red i sreću u zemlji mojoj.«

Mudri Radan u liku cara Strahana zaboravlja, da on nije pravi car, ali mudri Radan ne zaboravlja da treba pomoći narodu. I njegova riječ je takova da ministra Bahana prolazi zima. Nikada mu takove riječi nije još upravio car Strahan. I ovo ga još jače uvjerava, da to nije »pravi Strahan«, jer »pravi ga Strahan« ne bi tako gonio zbog onoga, čemu je i sam kriv.

»Veliki care Strahane«, odjednom pomalo prestrašeno odgovara Bahan. »Ja... ja znam dobro kako je došlo do nevolja. I... i... ja... ja sam pronašao krivca tim nevoljama.«

»Tko je krivac? Gdje je krivac?« stade vika onih koji su najbliži Radanu i Bahanu. »U smrt s njim!«

Radan gleda strogo u ministra Bahana.

»Čuješ li, što narod govori? Ako si pronašao krivca, taj zaslu-
žuje smrt.« Ministra Bahana podilaze trnci po čitavom tijelu.

»Što će biti, ako se otkrije tko je pravi krivac?« misli ministar Bahan i na oči mu se spušta mrak. Brzo se pribere i glasno reče:

»Da, ja sam pronašao krivca. Znam, tko je sve ovo učinio. Sve ovo učinila je... jedna djevojka — vještica.«

»Dajte nam vještici da je umlatimo! Smrt vještici! Smrt zločinki!«
Stade vika oko dvora. »Živio car Strahan! Živio ministar Bahan!«

»Jesi li čuo, Bahane, što narod kaže?« s težinom u glasu progovara mudri Radan u liku cara Strahana. »Ako je ta djevojka zaista učinila sve ono što je učinjeno, tada... što zaslužuje osim smrti? Naj-biaža kazna joj je... blaga smrt. Idi, Bahane, i vrati sreću zemlji dje-dova mojih.«

Pravi car Strahan leži u groznici u pustoj kolibi koju su do ne-davna susjedi zvali Pjesmom zore. Gladan, žedan, izmrcvaren i bolestan car Strahan u liku ispijena prosjaka leži napušten, osamljen, jadan. Jedino katkada svraća k njemu jedna dobra susjeda, starica Radula.

»Eh, moj prosjače«, veli njemu Radula. »Da je ovdje naša dobra Ljubenka, izliječila bi ona tebe začas. Ljubenka je kao dobra vila, Ljubenka je srce zlatno. A što ja mogu da ti učinim? Kad je voda još uvijek gorka, kada kruha još uvijek nema... Eh, ovog jada još ni-smo imali...«

Sluša car Strahan i mramorkom šuti. Htio bi da se i pred ovom staricom pretvori u krta i da izgine od stida u dubinama zemlje.

Radula nastavlja:

»Ali kažu ljudi, da se našao krivac ovoj nevolji. Kažu ljudi...

Car Strahan skače odjednom s ležaja.

»Kakav krivac? Što se pronašlo?« Radula ga začuđeno gleda.

»Sto si se toliko uzmuvaš? Pa našao se krivac. Ministar Bahan ga je, kažu, otkrio. To ti je neka djevojka — vještica. To mi ti je, dušo moja, ona uradila. Zamisli, kakovo zlo može u jednoj djevojci da leži. Eno joj sada sude. Kažu, našao se i neki svjedok. Narod priča, da joj smrt ne gine... Narod priča, da će je sutra pogubiti...«

»Jao,« vikne na to Strahan tako glasno da se Radula prestrašila. »Jao, meni bijedniku.« I zarida Strahan prvi puta u svome životu tako, da je Raduli izgledalo kao da riču sve zvijeri jedne šume opkoljene vatrom.

»Smiri se, prosjače«, veli mu Radula. »Nemoj da mučiš sama sebe zbog tuđih grijeha... Ali znaš, ako ti je nešto vrlo teško u srcu, a ti pođi do usudnice Iskre... Ona će ti sigurno pomoći.«

Grozničavo hvata Strahan staricu za ruke. »Hoće li mi pomoći?«

A starica Radula ga samilosno gleda: »Hoće.«

Strahan se diže s ležaja. »Pokaži mi, Radulo, kuda krenuti moram.«

Stoji car Strahan u liku ispijena prosjaka pred usudnicom Iskrom. Stoji i teško mu je da govori. Ali usudnica Iskra veli mu:

»Znadem tko si, prosjače. Pod prnjama ovim nekadanji grimiz svjetluca. Do tebe je, hoćeš li ga vratiti.«

Car Strahan saginje glavu.

»Nije mi više do grimiza, usudnice Iskro. Meni je samo do toga da nađem ono veliko što sam davno izgubio i da spasim nekoga, koji zbog mene može sve da izgubi.«

Usudnica Iskra dobrostivo se smješka.

»Care Strahane, počeo si da nalaziš prave riječi. Ako su ti i misli takove, naći ćeš stazu pravu. Hajde, odaberi među ovim stvarima i bićima do dva puta ono što ti je srcu najbliže. Odaberi, uzmi i sa sobom ponesi.«

Gleda car Strahan i oko mu se zaustavlja na kugli.

»Kuglama sam se u djetinjstvu igrao, a kasnije sam na njima učio. Dobro će biti da i dalje učim. Neka kugla bude pratnja koraćima mojim.«

I uze car Strahan kuglu te je brižno metne među prnje svoje.

Okrene se tada opet car Strahan prema stvarima i bićima usudnice Iskre i među dragim i nedragim pticama ugleda bijela goluba. Car Strahan mu se obraduje.

»O, ti, blaga ptico, koju sam mnogo puta ustrijelio, pomози mi da unaprijed ostanem čist od nedužne krvi. Dođi sa mnom da budeš pratnja postupcima mojim.«

I uze car Strahan goluba te ga položi na lijevo rame svoje.

Usudnica Iskra podigne tada ruku.

»Idi sada do mosta na rijeci Pokretnici. Na tom mostu nalazi se čuvar, kojega su oči na ušima i uši na očima. Ako na njegova pitanja prema ljudskom srcu odgovoriš, ostvarit će se težnje tvoje. Idi njihovim tragom«, reče usudnica Iskra i otvori caru Strahanu u liku bijedna prosjaka vrata svoje kolibe.

Veliko čudovište leži na mostu preko rijeke Pokretnice, veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima.

Car Strahan stiže pred most koji spaja obale rijeke Pokretnice. Vidi car Strahan, da ne može preći mosta, ako se s njega ne makne grdosija s očima na ušima i s ušima na očima.

»Hej, čuvaru čudni«, viče car Strahan. »Mogu li stope moje da pređu preko ovog mosta kako bih stigao da otmem smrti nekoga tko je života vrijedan?«

Pomiče se veliko čudovište s ušima na očima i s očima na ušima, te dahne toliko da je bijelo golupče zaloputnulo krilima. Car Strahan ga nježno prihvati i umiri.

»Ne možeš proći preko ovog mosta,« zamumlja veliko čudovište s očima na ušima i s ušima na očima, »dok ne odgovoriš na moja dva pitanja. Care Strahane, jesi li spreman da na moja pitanja odgovaraš?«

Uze car Strahan kuglu objeručke, pogleda je okruglu i tada reče velikom čudovištu: »Pitaj čuvaru, odgovorit ću.«

»Pa dobro je«, reče veliko čudovište. »Evo prvog pitanja. Reci mi, što je istovremeno i najbliže i najdalje? I zaboravi ono, što si već jednom odgovorio.«

Pogleda car Strahan još jednom u kuglu, zamisli se i polagano odgovori:

»Čini mi se da znadem, čuvaru, što bi to moglo da bude. Svaka tačka na ovoj kugli sebi je najbliža i najdalja i car je uvijek samo jedna tačka među tačkama.«

»Uime groma i oluje«, uzvikne čudovište. »Tim odgovorom možeš mene prodrmusati. Ti si care, narasao iza kako si se snizio. A sada da čujem što ćeš odgovoriti na moje drugo pitanje. Deder, da ga čuješ. Reci ti meni, kad je car najmanji i kad je car najveći?«

Zamisli se car Strahan, pogleda u bijelo golupče, pogladi ga i namah mu milje kroz usta prozbori:

»Car je najmanji kad brigu vodi o velikima i car je najveći kad brigu vodi o najmanjima, a najmanji uvijek žele mir.«

»Uime munje, vihora i oluje«, uzvikne ponovno čudovište, »ti, care Strahane, sada dobro odgovaraš. Ipak je još mnogo taloga u tebi, a da bi sve svoje želje ostvariti mogao. I zapamti, care Strahane, tek kada priznaš, što je priznati teško, rasplint će se tvoji uskovitlani jadi. A sada hajde, care Strahane, prolazi i ne zaboravi na riječi čudovišta s mosta na rijeci Pokretnici.«

I velika se tjelesina čudovišta pomače, a car Strahan u liku bijedna prosjaka sa svojom kuglom i sa svojim golubom pređe preko mosta na rijeci Pokretnici. I gle čuda! Kako pređe na drugu obalu, a ono se odjednom preobrazi njegov lik i promijeni se odjeća njegova.

Car Strahan se nađe u poznatim vrtovima.

Pred carskom palačom stoje gomile ljudi. Ljudi gledaju u stratište koje je pred carskom palačom podignuto, da bi se na njemu smaknula djevojka — vještica. Svi znaju, da se suđenje vještici vodilo za zatvorenim vratima, jer — kako rekoše — moglo bi se dogoditi »da je razjareni narod linčuje«. Kažu, da postoji i neki svjedok koji je vidio kada je djevojka svoje strahote izvodila. Kako bilo, narodu je milo. Počela su se razilaziti jata komaraca, sa česmi ponovno teče zdrava voda, jedino još brašna nema dovoljno u gradu, ali — saznalo se — da se i u tom pravcu brinuo ministar Bahan i da će ostali gradovi od svojih zaliha poslati carskom gradu dovoljno brašna.

Trublje najaviše dolazak sudbenog stola. Po tribinama se razmještaju visoki dostojanstvenici, na tribinu uzlazi i ministar Bahan.

Uz čvrsti panj čeka crveno obučeni krvnik. Raskrećio je noge, a glavu oslanja na veliku sjekiru. Njegovi pomoćnici razastiru uz panj crno sukno.

Tisuće trublji najavljuju dolazak vladara. Car Strahan praćem brojnom svitom uzlazi na počasno mjesto. Ljudi se dive njegovom grimiznom plaštu na kome se sjaji prekrasna plava kopča.

Sve se smiruje, vratovi se dulje, nožni prsti nose teret tjelesa.

Pratnja u crnini izvodi djevojku — vješticu. Ruke su joj unazad povezane, a preko glave prebačen joj je gusti crni veo. Neka je žena podupire, jer sama djevojka ne može da hoda, a pri tome joj žena nešto šapuće, šapuće...

Telal razvija pred sobom veliku pergamenu i čita narodu poruku. Čita lijepo, glasno i razgovijetno. O svim nevoljama koje narod carskog grada saletješe, o pronalaženju krivca tim nevoljama, o brizi ministra Bahana da se stvari srede i krivac kazni smrću. Jer »zločin protiv narodne sreće i života traži samo smrt.«

Dolazi čas izvršenja presude i pomoćnici krvnika prilaze k ženi, da od nje preuzmu djevojku — vesticu.

Ali djevojka — vještica odjednom se otrgne i poleti pred tribinu samoga cara.

»Ja neću da umrem! Ja neću da umrem!

Pada ničice pred carem Strahanom, dok joj vjetar skida crni veo s glave.

»Milost, care Strahane. Ja sam nedužna, potpuno sam nedužna. Ne daj mladost moju, ne daj mladost moju.«

Mudri Radan u liku cara Strahana diže se sa svog sjedišta i gleda preneraženo u djevojku — vesticu. Ta to je njegova... sestrice Ljubenka.

Hoće da krikne kao ranjeno zvijere, ali namah se trgne. Sjeti se, da je on... car Strahan, da ga Ljubenka ne može prepoznati i da nju može spasiti jedino ako ostane miran i sabran. Sjedi ponovno na svom mjestu car Strahan s plavom kopčom na plaštu.

Pomoćnici krvnika su već uz Ljubenku. Šćepali su je za ramena, vuku je prema čvrstom panju, ali Ljubenka se otimlje.

»Pustite me, pustite me«, plače nesretna djevojka i diže ruke prema caru Strahanu. Radan u liku cara Strahana smireno naređuje:

»Momci, ostavite djevojku! Djevojko, dođi bliže!«

Pomoćnici krvnika gledaju začuđeno u cara i puštaju djevojku. Ljubenka sva drhtava prilazi bliže k Radanu u liku cara Strahana. Ovaj je s ponešto drhtavim glasom pita: »Kako se zoveš, djevojko?«

»Ljubenka«, odgovara ona s nekom nadom u glasu. »Ljubenka«, ponavlja ona i gleda u cara kao u jedinu zvijezdu svoje mrkle noći.

U Radanu se srce cijepa od boli, ali on ostaje miran.

»Ti veliš, djevojko, da si nedužna. Ako si zaista nedužna, nećeš poginuti.«

Grobni muk je na tribinama, grobni muk je nad tisućama radoznalih glava.

»Ja sam nedužna, svijetli care«, progovara zaplakana Ljubenka. »Nikada u životu ja nisam nikome nanijela boli i ja ne znam zašto moram da umrem.«

»Ta djevojka laže«, odjednom odjekne bijesni glas ministra Bahana. »Ona je pred sudom priznala svoje zločine. Krvniče, izvrši svoju dužnost.«

Pomoćnici krvnika ponovno hvataju Ljubenku i vode je prema krvničkom panju.

U tom času poput vihora doleti do njih jedan... drugi car Strahan. On se baca na pomoćnike krvnika tako snažno, da svi padaju na tle i... čvrsto grli Ljubenku.

»Ova djevojka neće poginuti prije negoli poginem ja na ovom panju«, viče jasno i razgovijetno taj drugi... car Strahan.

Iznenadena Ljubenka hvata se nove pomoći poput ptičice koja se utaplajući se uhvatila drveta. Radanu, koji vidi crvenu kopču na tom »caru Strahanu«, potpuno je jasno, da je to njegov brat Ljupče, koji je vidjevši Ljubenku u smrtnoj opasnosti zaboravio na sav oprez i na sve njihove dogovore.

»Sad će se tek otkriti što se u ovom času ne bi smjelo otkriti«, sa strahom misli u sebi ponovno uznemireni Radan i gleda u građane, među kojima se širi val ogromnog iznenađenja.

»Dva cara Strahana?« čuju se glasni povici. »Otkuda nama odjednom dva cara? Gledajte ih samo kako su slični... Jednaki su... Naliče jedan drugome kao jaje jajetu... Čarolija je to!... Djevojka — vještica je to uradila... Jest... jest... Tome je kriva djevojka — vještica! Smaknite vješticu da prestanu čarolije!...

31 Bahan koji ne shvaća držanje drugog cara Strahana, prihvata objeručke te glasove. Bahanu je sad, kad sluti da se sve može protiv njega okrenuti, svejedno tko je pravi car.

»Čuješ li, care Strahane, što narod veli?« obraća se on Radanu, caru sa plavom kopčom. »Ova djevojka je vještica. Ona je najopasnija vještica svih vremena. Čarolijom je, eto, tebi stvorila suparnika. Predaj, care, krvniku i suparnika i vješticu.«

»Tako je! Tako je...« viču preneraženi i uznemireni građani koji sada hoće, da se što prije riješi ne samo pitanje »vještice« nego i pitanje »dvostrukog cara«.

Jedna se starica gura do prvih redova ustalasnih gledalaca.

»Svijetli care«, čuje se njezin drhtavi i slabi starački glas. »Dozvoli meni, sirotici, da samo nešto kažem.«

Radan i Ljupče prepoznaju u starici susjedu Radulu.

»Govori, Radulo«, viče joj »car Strahan« sa crvenom kopčom a starica se čudi otkuda je taj »nepozvani« car Strahan poznaje. S poštovanjem se ona samo obraća »prvom caru Strahanu« sa plavom kopčom.

»Svijetli care Strahane, stara sam ja i grob će da me doskora pozove. Nemam zašto da ti istinu ne kazujem. Ovu djevojku, koju hoće da smaknu, ja dobro poznajem. To ti je Ljubenka. Dobra kao dobra vila i zlatna kao srce zlatno. Nikada se ona nije služila čarolijama i ona nije i ne može biti vještica. Neka se sve munje na moju staru glavu sruše, ako je samo i mrvičak neistine u riječima mojim.«

Hoće Radan da razdragano odgovori starici, ali je Bahan u svojoj zlobi mnogo brži.

»Što se miješaš, ti, nepoznato babo, u poslove sudske i carske. A ako se miješaš, onda valjda imaš — zašto da se miješaš... I ti si vještica... I dogovor imaš sa ovom vješticom ovdje«, pokazuje rukom Bahan na Ljubenku, kadli... odjednom njegova se ispružena ruka spusti.

Preneraženo gleda na prostor iza Ljubenke i iza »drugog cara Strahana«, onoga sa crvenom kopčom.

Iza njih stoji... »treći car Strahan« sa bijelom kopčom na plaštu i s bijelim golubom na plećima...

Građani su unezvereni. Okreću se jedan prema drugome, taru ši oči, lupaju se šakama po glavi. Žamor je u gomili sve veći i veći.

»Ljudi, snivamo li to mi? Što li se ovo događa?... Otkud tri cara?... I to sasvim jednaka?... Pa... možda ih je... čitava vojska... Prodrmaj me, brate, da vidim jesam li... pijan...«

Larma je među građanima sve veća i veća, ali ona se širi i među dvorjanicima. Dvorjanici su već bili svjedoci za »dvojicu Strahana«, ali za »trojicu«? Ne, toga ni oni više ne mogu da shvate.

Radana i Ljupčeta obliva ledeni znoj.

»Propadosmo«, misle obojica, »a s nama će da propadne i Ljubenka. Ali nije naš život važan. Ljubenkin je život važan.«

Međutim, car Strahan s bijelom kopčom na plaštu diže uvis obje ruke. Kao nekim čudom nastade nadaleko i naširoko... potpuni mir.

»Građani i dvorjanici, čujte sada mene«, živo i razgovijetno zbori pravi car Strahan, vi mi možda nećete vjerovati. I nije mi do toga da

mi vjerujete, jer ja i nisam dostojan da budem vaš car. Ova dvojica ovdje, koji su čarolijom zađobili moj lik, mnogo su dostojniji od mene da budu carevi. I ja vas molim, da vi jednoga od njih izaberete za cara... Za ovu djevojku mogu da vam dokažem da je ona nedužna. Nedužna je poput ovog bijelog goluba koji mi stoji na plećima. Ova djevojka nije vještica i... riječi starice Radule istinite su na život i smrt. Ali prije negoli kažem ono što kazati moram i prije negoli bude sa mnom ono što biti mora, ja hoću da pred svima vama rekнем nešto ovoj djevojci. Da kažem nešto ovoj prekrasnoj Ljubenki.»

I obraća se car Strahan sa bijelom kopčom prema ohrabrenoj Ljubenki, kojoj se lica žare, a ne zna zašto joj se žare.

»Prekrasna Ljubenko«, veli joj car Strahan sa bijelom kopčom (a svi dvorjanici i građani odjednom vide da je Ljubenka zaista prekrasna) »prvi te puta danas u životu susrećem, ali moje te srce već u snivanju susrelo. Kad mi je najteže bilo, tvoj me je lik tješio, tvoje su me oči liječile. Udes mi te je u snu poklonio i na tome neka je udesu hvala. Miliji mi je taj poklon od tri velika carstva. Ali ja više nemam carstva. Ja hoću sam sebe da kaznim, jer sam kaznu zaslužio. Djevojko Ljubenko, možeš li mene, bijednika, da na teškom putu pratiš? Daj mi samo svoje carstvo, Ljubenko, i molim te, što god se sa mnom desilo, obećaj mi... ljubav svoju. Ne poginem li, hoćeš li poći za me?«

Ljubenka ne zna što se to s njome zbiva, ali u njoj se radost razlijeva po grudima i po čitavom tijelu. Njezine oči vide samo glavu onoga, za koga joj se sada čini da ga je oduvijek poznavala. Ona k njemu pruža svoju bijelu ruku.

»Zagonetniče, vodi me... Uza te neznano — bit će mi znano... Uza te teško — bit će mi lako.«

Sav sretan car Strahan sa bijelom kopčom kleči pred Ljubenkom i ljubi nabore haljine njezine.

Diže se opet car Strahan i pred svima glasno nastavlja:

»Evo vam dokaza da je ova djevojka nedužna... Da se brašno iz gradskih hambara pomiješa muljem, da se vodovodna voda zagadi žučju, da se rojevi komaraca...?«

»Stani, luđače«, nadjača odjednom glas ministra Bahana njegov glas. »Što bulazniš, ti vucibatino, kada ti nisi car? Ovo je naš pravi car Strahan.«

I Bahan pokazuje rukom prema Radanu kojega je sva duša odjednom uz Ljubenku i uz pravog cara Strahana. Što će njemu sada carski grimiz kada je Ljubenka nađena i kada je pravi car vodi k spasenju?

Ali pravi car Strahan neustrašivo nastavlja:

»I zagađeno brašno, i gorčina u vodi i rojevi komaraca moja su zamisao i moja su djela. A u svemu tome sudjelovao je ministar Bahan. Glavu svoju pružam sada krvniku ovome, jer sam kaznu smrti zaslužio.«

U tom času nekoliko munja uz strahovitu grmljavinu udariše oko »trojice careva«, a crni mrak spusti se na čitavi grad.

Ipak... za kratko. Začas se sve smiri i razvedri kao da se baš ništa desilo nije.

Jedino... gle čuda! Pred očima sviju ne stoje više tri cara Strahana. Ostao je samo jedan, onaj s bijelom kopčom. Na mjestu »cara Strahana sa crvenom kopčom«, stoji sanjarski Ljupče, a na mjestu »cara Strahana sa plavom kopčom« stoji mudri Radan.

»Ljupče, Radane«, kliče Ljubenka i leći svojoj braći u zagrljaj.

Poslije suza, zagrljaja i klicaja Ljupče i Radan padaju ničice pred carem Strahanom.

»Care Strahane«, veli mu mudri Radan. »Oprosti nam na obličju koje ne bijaše naše. Sve što smo time htjeli bilo je... pronaći sestricu Ljubenku.« Ali car Strahan diže braću i veli im sumorno:

»Zar ja mogu dalje da budem car? Carski je katkad pogriješiti, ali nije carski igrati se krta i podgrizati živo korijenje svog carstva. Građani i dvorjanici, kaznite me zbog onoga što sam učinio, a onda nađite sebi drugog cara.«

Mramorkom šuti narod, a sa svog se mjesta diže sijedi peronoša Duško.

»Svijetli care Strahane, mnogo se stvari sada razbistriše u mom starom mozgu, a ti oprosti, što sam u tebe, starac, sumnjao. Zlo je bilo ono, što si narodu učinio! Veliko je to zlo. A zašto si to učinio, pitam ja sebe? Mora da je nekada velika praznina bila pratnja tvome srcu. A danas? Care Strahane, slušao sam danas tvoje riječi. Pune su danas tvoje riječi, nestalo je u tebi praznine. I nikada više ti učiniti nećeš što si nekad učinio. Po najdubljim razlozima poznaje se čovjek. A zar nisu i dobri dusi s tobom? Dobri dusi, koji ti ne skinuše obličja carskog? Ja glasam, građani, za oprostaj caru.«

Vole građani sijedog peronošu Duška, vole ga i rado ga slušaju.

»Neka je oprošteno caru Strahanu... Dobro su snage uz njega... I krasna je Ljubenka uz njega... Živio car Strahan! Živio naš car Strahan!«

Raduje se narod da su se sva pitanja riješila, raduju se tome i dvorjanici, a ptice uzlijeću iznad tribina i grane s drveća razdragano mašu nad glavama građana. Samo ministar Bahan sav obliven znojem blijedo zuri u cara Strahana. Ovaj kaže prstom u njega.

»Bahane, kad okusih blagost i tebi ću blag da budem. Ti se samo gubi iz dvorca moga. Idi k starici Raduli i budi joj sluga, ali dobar sluga. To je jedan nalog za blagajnu carsku. Na tvoje mjesto postavljam braću Radana i Ljupčeta.«

Malo dana kasnije slavila se svadba u dvoru cara Strahana. Rekoše ljudi, da nije bilo na svijetu ljepše nevjestice od sestriце Ljubenke ni stasitijeg mladoženje od cara Strahana. A i svadba je bila takova da joj nikada ni prije ni poslije nije bilo ravne.

Ja bih vas, djeco, rado bila pozvala na svadbu da se proveselite, ali nisam mogla da to učinim. Sve se to naime desilo davno, davno, davno...

Ipak vas, djeco, pozivljam na jednu drugu svadbu. Pozivljam vas na svadbu koju svako dijete može u sebi da priredi. Onda, kada... razmišlja o onome što je pročitao. U svakoj bajci, u svakoj priči, u svakom razgovoru ima mnogo riječi, rečenica, izreka. A riječi, rečenice, izreke slične su pticama koje na sebi nose... misli. Hvatajte stoga, djeco, te ptice koje nose misli i razmišljajte... Razmišljajte o onome što su kazali Radan, Ljupče i Strahan kada se nadode kod mosta na rijeci Pokretnici. Razmišljajte o riječima koje je čudovištu na mostu Strahan kazao prvi puta i koje je kazao drugi puta i odlučite kada je Strahan bolje govorio. Razmišljajte o onome, što je govorio i radio Bahan i promislite, da li je dobro govorio i postupao Bahan. Razmišljajte o onome što su govorili i radili svi ostali i zamislite sve njih za svadbenim stolom cara Strahana i nevjestice Ljubenke. I u svojim mislima sjedajte za tim stolom uz one osobe koje vam se najviše sviđaju po onome kako su govorile i po onome što su radile. Sjedajte i razgovarajte s njima.

I uvijek u životu hvatajte riječi i izreke, te čudne ptice koje na sebi nose misli ljudske i pri tome razmišljajte. I veselite se. Jer mnogo je razmišljanja koja mogu da postanu... svečanost, svadba i glasni kliktaž životu.

»NASA DJECA« IZDAVACKO STAMPARSKO PODUZEĆE
ZAGREB, GAJEVA 25

OFSET STAMPA »NOVI DANI« BEOGRAD, RUZVELTOVA 10

